

Микола КАЗІЮК

*аспірант кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*

ПАРЛАМЕНТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ТЕОФІЛА ОКУНЕВСЬКОГО (КІНЕЦЬ XIX СТ.)

Кінець XIX – початок XX століття став новим етапом національного відродження в Галичині. Питання української національної ідентичності почали активно обговорюватися громадськими та політичними організаціями. Цей період ознаменувався політизацією західних українців, що значною мірою було спричинено національно-визвольними рухами та політичними процесами.

Під впливом Михайла Драгоманова, у 1890 році група української інтелігенції на чолі з Іваном Франком, Михайлом Павликом та Теофілом Окуневським заснувала радикальну партію на засадах соціал-демократії. Спочатку партія була названа "Русько-українська радикальна партія", пізніше перейменована на Українську радикальну партію (УРП). До її засновників також належали Євген Левицький, Володимир Охримович, Теофіл Окуневський, Остап Терлецький, Роман Ярославич та інші.

Основні політичні цілі партії включали: повну свободу особистості, слова, організації, зібрань, друку та віросповідання; забезпечення кожному громадянину максимального впливу на вирішення всіх питань політичного життя; автономію громад, повітів та країв; надання кожному народу можливостей для культурного розвитку; використання досягнень науки і культури на благо людини. Програма партії пропонувала еволюційний перехід трудящих до соціалізму на основі широкої демократії та вперше серед галицьких українців висунула вимогу загального та рівного виборчого права.

УРП проголосила парламентаризм одним з найважливіших принципів своєї діяльності і вважала, що соціальною базою радикального руху, з огляду на аграрний характер регіону, має бути селянство, 80 відсотків якого було безземельним. Партія активно брала участь у парламентських виборах в Австро-Угорщині.

На виборах 1897 р. від Української радикальної партії (УРП) було обрано Теофіла Окуневського, Романа Ярославича та незалежного кандидата Дем'яна Танячкевича. Теофіл Окуневський згадає цей період наступним чином: "Троє нас опозиціоністів опинилося у Віденському парламенті. Був ще інший український клуб під проводом Барвінського, до якого належали Вахнянин, Охримович, о. Гробельський, Каратницький і о. Мандичевський. Президентом міністрів був тоді граф Бадені, а нашою задачею було розкрити перед Європою суть і значення Галицьких виборів. Це ми досягли, бо Галицькі вибори стали всесвітньо відомими".

Аналізуючи результати виборів у п'ятій курії, можна побачити наступне: в Богородчанах Окуневський отримав 61 голос, а о. Гробельський – 42; у Снятині Окуневський здобув 89 голосів, а о. Гробельський – 59; у Коломиї з 977 голосуючих в шести повітах Окуневський набрав 360 голосів, тоді як о. Гробельський — 533, за яким виступали Косів і Надвірна. Легко зрозуміти, чому о. Гробельський здобув перемогу: на той час священики мали значний вплив на селян і могли проводити агітацію кожної неділі та свята. Значну роль відіграла і людська ментальність. Так, Т. Окуневський програв вибори в п'ятій курії, і послом обрано урядового митрополичого кандидата о. І. Гробельського.

Про перебіг виборів свідчать дописи в газеті "Діло": "Надвірна: Вибори відбулися, як можна було передбачити, народ темний, байдужий, робив, що

йому казали. Народний кандидат отримав лише 14 голосів. За нього голосували села Саджавка, Яблониця, Дора. Недосвідчені виборці з Красної перекреслили вже перед самою виборчою залогою ім'я народного кандидата під тиском учителя Янельного і писаря Гаврилюка, яким асистували жиди". Більшість виборців були неписьменні, тому потребували допомоги писарів і вчителів, які використовували це на користь свого кандидата, що спричинило численні порушення виборчого процесу та завадило перемозі народного кандидата Т. Окуневського.

У Богородчанах Окуневський набрав 62 голоси. Позитивним аспектом перебігу виборів була висока явка виборців, яку забезпечив Барабаш, відмовившись від своєї участі у виборах на користь Окуневського.

Приступивши до роботи в парламенті, Теофіл Окуневський одразу виступив із промовою про вибори в Галичині. Під час XII сесії парламенту він представив доповідь під назвою "Дебати над галицькими виборами", де детально розповів про численні порушення виборчого процесу та їх вплив на населення Галичини. У своїй промові Окуневський навів приклади нападів, насильства та брехні в кожному виборчому окрузі, намагаючись довести Високій палаті нелегітимність виборчого процесу. Він зазначив, що під час виборів у Галичині було вбито вісім осіб, поранено 29, а ув'язнено 800 виборців, що підкреслює важкість і непередбачуваність виборчого процесу.

Як приклад зловживань під час виборів, Окуневський розповів про голосування в Косові, де староста перед виборами роздавав бюлетені з уже вписаним прізвищем кандидата. Окуневського також вразила хитрість і несправедливість священиків, які намагалися отримати перемогу на виборах і збільшити свій вплив на селянство. У своїй доповіді Окуневський висловив дух патріотизму, неодноразово використовуючи вирази на кшталт "серце рвалося" та "душили найвищі ідеали", сподіваючись на підтримку австрійського парламенту.

6 квітня 1897 року депутат Теофіл Окуневський взяв участь у засіданні Державної ради та подав своє перше термінове звернення щодо галицьких виборів. У цьому зверненні він та його колеги-депутати закликали створити парламентську комісію для розслідування виборів. Окуневський зазначив, що "останні вибори до Державної ради з IV і V курії в Галичині, особливо в руській частині краю, з 8 убитими, 29 тяжко пораненими та понад 800 ув'язненими – дали всьому цивілізованому світу новий сумний образ безпрецедентного насильства над виборцями з боку урядових органів".

Він підкреслив, що вибори стали такими спотвореними, відколи провінція Галичина потрапила під контроль графа Бадені, і населення зазнавало утисків, поки не стало більш свідомим своїх політичних прав. Окуневський також зауважив, що населення Галичини досить усвідомлює свої національні та політичні виборчі права.

Мотивуючи необхідність створення комісії, Окуневський доводив присутність насильства під час виборів, зазначаючи, що в 40 місцевостях було використано армію для виборчих партійних цілей, і "синів посилали проти батьків". У кінці своєї промови Окуневський підсумував: "Цими виборами було оголошено війну всьому руському народові. Найповажніших священиків арештовано". Він завершив свою промову бажанням встановити порядок, якого потребують і край, і монархія.

25 квітня 1897 р. депутата Теофіла Окуневського обрано до легітимізаційної комісії. На наступному засіданні Окуневський запропонував, щоб всі депутати мали доступ до роботи легітимізаційної комісії і могли переконатися в тому, як проводяться вибори в Галичині. Він висловив переконання, що кожен депутат

Державної ради повинен цікавитися перебігом виборчого процесу не лише у своєму виборчому окрузі, але й в усіх округах краю. Зокрема, депутати повинні слідкувати за легітимністю проведення виборів.

Однак, такі погляди Окуневського, які відображали актуальні проблеми виборчого процесу не тільки в Галичині, але й у всьому регіоні, не задовольняли багатьох депутатів Державної ради. Пропозиція Окуневського була відхилена, і проти неї проголосували, зокрема, чеські та польські депутати, що, очевидно, не були зацікавлені у забезпеченні справедливих виборів.

Основними питаннями, які піднімав Теофіл Окуневський під час свого депутатства в парламенті, були проблеми легітимності виборів у Галичині. Саме цій темі була присвячена більшість його виступів. 29 квітня 1897 року на засіданні Державної Ради він вніс інтерпеляцію до графа Бадені, як управителя міністерства внутрішніх справ, щодо перебігу перевиборів у селі Садковичі Самбірського повіту. Окуневський детально описав протиправні дії старости та вїйта, звернув увагу на порушення правил поведінки та закликав депутатів вжити необхідних заходів.

Свою парламентську діяльність він продовжив 7 травня 1897 р., виступивши зі словами про ситуацію в Самборі. Він повідомив, що суддя Самбірського окружного суду письмово звернувся до президента палати з вимогою надати дрогобицькі виборчі акти, оскільки в Дрогобичі викрадено 40 бюлетенів на підтримку д-ра Олесницького. Окуневський запитав, чому президія не передала акти суду, і отримав відповідь, що їх потребує пан Вахнянин. Ця відповідь стала доказом того, що правопорушення під час виборів у Самбірському повіті мали місце, однак довести їх буде складно.

Ці виступи характеризують діяльність Т. Окуневського на засіданнях Державної Ради, розкриваючи його політичні погляди та внесок у зміцнення позицій галицьких українців у Віденському парламенті. Після завершення парламентської сесії депутати вирушили на відпочинок і зустрічі з виборцями.